

Írta: Csató Zsuzsa

Pszichiátriai betegek Angliában

Decemberben három napra Manchester vidékére vezérelt bennünket a „Jó Sors”, John Warwick szociális munkás képviselőjében. A látogatás célja a környék pszichiátriai betegek ellátásának, az ehhez kapcsolódó képzéseknek a bemutatója volt. A tömör programból, amely egy eljövendő együttműködést szolgált, itt és most csak magukat az ellátó helyeket mutattam be, azt is saját szemüvegemen át, nem vállalva az objektivitást. Sőt a három hely közül a pszichiátriai betegek börtönének leírásától is megkímélem Önöket – még mindig hatása alatt vagyok, és bár belátom, hogy fontos eleme a rendszernek, mégsem kívánom senkinek, hogy közelről megismerje.

„Helyet nekünk”

10 milliós megyében vagyunk, benne a pszichiátriai betegek emberséges, és minél önállóbb életét szervezi immár 15 éve a Making Space (Helyet nekünk) Alapítvány.

Zuhogó eső, vöröstéglás épületek, s a falu közepén, a többitől semmiben sem különböző külsejű kétszintes ház. Benne fent még festékszagú irodák, új információs és oktató központ, azaz tanterem, kiscsoportos elkerített asztalok, könyvtár és néhány iroda. A földszinten a napközi és a munkahelyek, egy apró bolt, egy nagy közösségi ebédlő, még nagyobb nappali és a raktárak.

Másfél évtized alatt az alapítvány intézményrendszerének már 450 főnyi alkalmazottja és 2500 tagja van. Az utóbbiak jelentős része támogató, hozzátartozó. Ma még különleges munkájukat különféle belső tanfolyamok és a szakképzett emberek posztgraduális továbbképzései segítik. A frissen felavatott oktató központ is ezért épült. A képzések során pszichiátriai alapfogalmakról és tudnivalókról, szociális munkáról, emberi jogokról és menedzsmentről, azaz szervezésről-irányításról tanulnak.

A konkrét munkát végző, többnyire szakképzett szociális gondozók és pszichiátriai nővérek mellett sok a „belső képzettséggel” rendelkező dolgozójuk. A szociális munkások és a családgondozók munkáját szupervizorok – azaz rendszeres munkamegbeszélések során külső jól képzett szakmai tanácsadók – segítik. Egyre több a belső tanfolyam, az érdekvédő, az önszorgató-önvédő és személyiségfejlesztő csoport, s ezek is segítik a szakembereket, a dolgozókat és az önkéntesek munkáját, az itt élők és dolgozók jobb közérzetét, ők maguk és családtagjaik lelki egyensúlyát.

A jelentősebb szakmai és ismeretterjesztő folyóiratok mellett könyv- és videotárunkban a legfontosabb diagnózisokról, az állapotok, betegségek velejáróiról és teendőiről olvashatnak dolgozók és önkéntesek, szakemberek, hozzátartozók és maguk a „fogyasztók” is. Ilyen kiemelkedő, speciális téma a skizofrénia, a pánikbetegség, a betegek jogai, a fogyatékkal élők járandóságai, a gyógyszerek és hatásaik, az orvosi eljárások. No és a szervezet hálózatépítésében természetesen nélkülözhetetlen a megye fejlesztési térképe.

Napközijét 40-50 ember látogatja. A napközibeli tevékenységek ingyenesek, ideértve a külső szabadidős tevékenységeket, így az úszást, a színházlátogatást stb.

Belső, a központi épületbeli tevékenységeik elsősorban valódi munkavégzések, és ezek céljai között határozottan szerepel a termelés, marketing, a nyereség. Varrodájukban a

megbízásuktól függően dolgoznak, így hátizsákokat, párnákat készítenek, ott jártunkkor éppen foltttechnikát alkalmaztak. Maradékanyagokból egyszerű konyhai eszközöket, apróságokat, abroszokat, törülörngyokat, fogókat varrtak. Természetesen saját lakásaik teljes felszerelése, az ágyneműtől a függönyig bezárólag szintén itt készül.

Válasz a piac, vagy inkább a divat kihívásaira, hogy újabban lószerszámok készítésébe fogtak. Külön javító részlegük van, ahol a fenti munkahelyeket, eszközeiket használják ki. Boltjukban egyedi termékeiket piaci, de még alacsony áron árulják.

Saját ötletük az „elveszett tárgyak válogatása”. Az elhagyott tárgyakat, amelyekért gazdáik évszámra nem jelentkeznek, elküldik ide, és itt szétválogatják. Most pl. óriási halom sítalpat, sícipőt találtunk. A használható, jó minőségű holmikat vagy továbbadják, vagy eladják. Ennek érdekében megállapodást kötöttek repülőgép-társaságokkal is.

A műhelyekben dolgozók különféle aktivitással, különféle függetlenséggel és különböző óraszámokban dolgoznak. Függ ez képességeiktől is, de befolyásolja a törvény is, amely szerint legfőbb napi négy órát, legfőbb heti 20 fontot kereshetnek. Csakhogy ehhez itt hozzáadódnak a különféle, összességében azonban kb. 200 fontnyi, azaz kb. 70 000 forintnyi, a min. jövedelemnél magasabb heti járandóságaik.

A napközi ünnepein, rendezvényein túl szerveznek szabadidő-programokat, s ehhez ott vannak saját buszaik, széles kapcsolatrendszerük, immár hagyományaik.

Aki képes rá, annak számára integrált munkahelyet szerveznek, most is nyolcan dolgoznak kint. Sokan azonban csak ideig-óráig bírják, magányosak, nem érzik jól magukat, s állandóra vagy időnkéntidő visszajönnek ebbe bensőséges, biztonságos világba.

A szervezetnek kb. 200 lakása van, ahol zömében egyedül, önállóan élnek a pszichiátriai betegek, s egy kis részüknek integrált, normál munkahelye is van. Akinek csudaszép, szinte romantikus lakását meglátogattuk – mindenki saját ízlése szerint rendezte be -, az éppen buszsofőr lett.

Gondozóik feladata nem zárul le a munka és lakás körüli teendővel. Mindennapos teendőikben, életvitelükben is segítenek. Jelenti ez a háztartás szervezését, a szabadidőt, a társaságot, de pszichiátriai betegekről lévén szó, különösen lelkük, lelkiállapotuk „karbantartását”, az erre való folyamatos odafigyelést is.

A sokféle finom szendvicsből, tortából és gyümölcsből álló, az alapítvány – rendtől-rangtól függetlenül – dolgozói által felszolgált angol ebéd közben, szülőkkel és gondozókkal, szupervizorokkal beszélgettünk. Tőlük nemcsak sikerbeszámolót, sokkal inkább hibás megoldást hozó vagy éppen megoldhatatlan, feledhetetlen történeteket hallottunk. Öngyilkosságokról, amelyeket jobban odafigyelve talán meg lehetett volna akadályozni. Önmagukhoz is őszinték, megpróbálnak tanulni minden kudarcból, keresik, hol és mit kéne javítani, átrendezni.

A legfontosabb gondjaik a milyeinkhez hasonlóak, okaik a tolerancia hiányában, a diagnóziskeresésben, a gondozáshoz, ellátáshoz való jog biztosításában, a sohasem elégendő pénzforrásokban keresendők.

A legsúlyosabb állapotúak számára, éppen, mert ennyi önállóságot biztosító és egyben követelő programjuk van, itt és ma nincsen végleges megoldásuk. A jobb ellátás érdekében az ország túlsó végébe, gyakran kórházba kell a szülőknél vinniük felnőtt gyermekeiket.

S aki kórházba kerül, az szinte mindent elveszít. Heti 13 fontja még a cigarettára sem elég, ilyenkor, ha van miből, a szülők fizetik a zsebpénzét és minden egyebet. Ehhez jön, hogy a kórházi lét gyakran két-három, sőt még több évet jelent, mert itt nemcsak a nálunk szokásos egészségügyi ellátást nyújtják, hanem fokozatosan újra tanítják a társadalmi életre

Új jelenség, hogy a betegek is részt vesznek a gondozási tervük elkészítésében, sőt előadói és egyéb módon résztvevői a különféle szakemberképzéseknek is. Külön rendszerük van a panaszok kezelésére.

Itt minden feltűnően szép és tiszta, kellemes. Irigylésre méltó, de nem utánozhatatlan és nem tökéletes. Pl. a beszélgetések során feltűnt, hogy itt is, akárcsak itthon, mind a segítők, mind a hozzátartozók gyakran válaszoltak az érintettek helyett, és ezt ők sem veszik már észre. Marad mit tanulnunk, a közös hibáinkból is.

Crew

Crew Ceshire megye állami pszichiátriai betegellátó központja.

A létszám az előző központhoz hasonló, itt is mintegy 240 embert látnak el. Ők azonban állami intézmény lévén nem válogathatnak, senkit el nem küldhetnek, akár enyhe, akár súlyos az állapota. Közülük nyolcvanhatan hosszútávon is intézményben laknak és további harmincan családjaik otthonában.

A város megszokott épületeinek egyikében van központjuk, kívülről mindössze két egybefűzött lakóháznak tűnik. Földszintjén napközik, foglalkoztatók, ebédlő, külön férfi és női szoba. Az angol szokásoknak megfelelően hideg ebédet rendelhetnek, némi pénzért helyben moshatnak az idejárók. A másik központ után itt feltűnő az emeleti irodákhoz vezető lépcső melletti nagybetűs felirat: akárki nem mehet fel. A WC nem zárható, s a tiltások, felszólítások és figyelmeztetések sora az egész házban folytatódik: moss kezet stb.

Az itt dolgozók képzésére gondosan ügyelnek, mind az elméleti, mind a gyakorlati képzettséget szigorúan számon kérik. Külön képzéseket szerveznek a bizalomról, annak kialakításáról, a betegek emberi jogairól, a szervezésről, a lelki problémákról és a betegek pénzügyi ellátásáról, lehetőségeiről, a háztartásszervezésről.

Egy-egy gondozott sorsáról egy munkacsoport dönt, amelyben ott van a páciens, a hozzátartozó, a pszichiáter, a szociális munkás, a háziorvos, az otthonápoló pszichiátriai nővér.

Az ellátás összetett, az élet egészére kiterjed és a különféle kívánalmaknak és lehetőségeknek megfelelően sokféle. Központjukban egyebek közt felnőtt férfi és női klubokat indítottak. Itt legtöbbit és legtöbben a munkájukról beszélnek, beszélgetnek – valahogy ettől érzik magukat egyenlőbbnek. Van néhány ember, akik csak be-bejönnek a központba, szinte „beesnek”, s azt teszik, amihez éppen kedvük van. Vannak, akik kártyáznak, biliárdoznak...

Mind a betegeknek, mind a hozzátartozóiknak itt is vannak önszorgató csoportjaik.

Átmeneti otthonuk egy normális lakás, egyszerre ketten-hárman laknak itt, s valóban átmeneti, mert egy, legfőljebb három hónapig maradnak itt.

Ez a környék egyetlen ellátó rendszere, így intézményük mindennap nyitva van, azaz a hét hét napján működik; a napközi és a szükség diktálja, hogy 24 órás telefonügyeletet tartsanak.

S ugyanezért különféle egyéb vésztartalékokkal rendelkeznek. Pl. házaikban mindig van egy üres ágy, hogy senki se töltse utcán az éjjelt. Így vannak olyan lakások, ahol mindenkinek külön szobája van és akad néhány, akinek külön lakása van.

Az a tapasztalatuk, hogy a külön lakásban élők gyakran magányosak, s nehezebb számukra a „beilleszkedés”. A félmondatokból, elsúgott válaszokból lassanként kitűnt: ez bizony nem valódi beilleszkedés. Közöttük élnek, de a szomszédok félttek és tiltakoznak, ma sem örülnek ennek. Érkezésüket a központ előkészítette, a szomszédokat végiglátogatta, sőt

meg is ajándékozták őket, elmesélték, kik jönnek ide. A közterhekből is mindig inkább többet, mint kevesebbet vállalnak. A lakásépítő szövetkezet, amelyik e lakásokat speciálisan kívánásaik szerint építette, maga is beszámolt a szomszédok nem éppen kellemes, tiltakozó reakciójáról. A lakások a Making Space alapítvány, e magánvállalkozás lakásaihoz képest jóval rosszabb állapotúak. Ez nem is csoda, hiszen akik ott laknak, azok jóval betegebbek, az állami támogatásból, pedig látnivalóan kevesebbre futja. Sok a még számunkra is feltűnően ócska holmi, a csoportos otthonokban néha még a szegénység szaga is megüt. Itt is mindenkinek van saját szobája, beleértve a segítőket, mégis a rendezetlenség, a bizarr viselkedés a jellemző.

A közös nappaliban sokan üres tekintettel ülnek, többségében cigarettáznak, szinte fogható csönd, s földre hull a hamu, hogy azután a hirtelen felkapott hamutartó is mellé csússzon....

Mégis, a legjobban az itt dolgozók utolsó megjegyzése gondolkoztatott el: olyan hostelt, azaz panziót szeretnének, ahol mindenkinek külön lakása van, s mégis: egymáshoz közel vannak, hogy senki ne legyen magányos. Most érdemes odafigyelniük.